

ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

О. І. ВАСИЛЕНКО, асистент

Білоцерківський національний аграрний університет

У статті досліджено функціонування аграрних закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг, визначено групи чинників зовнішнього середовища: політико-правового середовища, економічні, міжнародного середовища, соціально-культурні, демографічні, науково-технічного блоку, природно-екологічні; та їх вплив, який необхідно враховувати для забезпечення розвитку аграрних університетів. Обґрунтовано, що чинники економічного середовища повинні перебувати під постійним контролем ЗВО з точки зору їх впливу на його стратегічні цілі.

Ключові слова: аграрний заклад вищої освіти, конкурентоспроможність, чинники зовнішнього середовища, конкурентний потенціал, ринок освітніх послуг, сталий розвиток.

Постановка проблеми. В останні роки у системі аграрної вищої освіти відбулися трансформаційні процеси, зокрема затвердження нових освітніх стандартів, запровадження процедури акредитації освітніх програм, визначення нових орієнтирів, де провідну роль відіграють аграрні університети, що є диференційованими за розмірами та рівнем розвитку. Все це вимагає розробки нових підходів до управління розвитком сучасної системи вищої аграрної освіти в напрямі підвищення її конкурентоспроможності.

Зміни відбуваються також в способах і формах пізнання, в глобалізаційних процесах, що в поєднанні з процесами системної трансформації призводять до зміни місця закладу вищої освіти (ЗВО) в економіці країни і світовій економіці, до пошуку свого місця у світовому інтеграційному просторі. Дуже швидко відбуваються зміни у зовнішньому середовищі аграрних ЗВО, що зумовлює посилення чинників зовнішнього середовища один від одного. Крім того, зовнішнє середовище характеризується численними факторами. Це пояснюється значною кількістю об'єктів взаємодії із ЗВО: органи влади та самоуправління, потенційні споживачі та партнери, роботодавці, академічні кола, населення, конкуренти, засоби масової інформації та ін., до кожного з яких необхідно сформулювати свій підхід. Одночасно всі партнери пов'язані не лише із освітньою організацією, але й між собою відносинами, які постійно впливають один на одного. Таким чином, будь-які зміни у взаємодії ЗВО із кожним із стейкхолдерів зумовлюють зміни у взаємовідносинах із іншими.

Особливістю зовнішнього оточення аграрних ЗВО є те, що прояви мінливості його чинників можуть бути для одних підрозділів вищими та нижчими для інших. Ступінь реакції на зовнішню взаємодію буде посилюватися, що вимагатиме підвищення рівня інформованості та знань. Отже, аграрні ЗВО здійснюють свою діяльність під впливом чинників, прояв яких дуже часто має характер невизначеності, і не завжди дозволяє оцінити їх вплив на функціонування освітнього закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аграрні ЗВО функціонують на ринку послуг вищої освіти, основними споживачами їхніх послуг є представники аграрного сектору економіки, який є провідним відповідно до даних джерел і потребує висококваліфікованих фахівців аграрного профілю [1–3]. Даний попит у світі буде зберігатися у зв'язку із посиленням питання продовольчої безпеки. Однак сьогодні є питання щодо підвищення якості їх підготовки. Крім того, є проблема зменшення контингенту, у зв'язку з чим в стратегічні плани розвитку ЗВО закладають переорієнтацію і розширення освітніх послуг [4].

У своїх працях Загірняк Д. М. [5, 6] говорить про низький рівень освітнього прагматизму в поведінці споживачів, які обирають майбутню професію. Абітурієнти орієнтуються на запропонований вибір спеціальностей ЗВО, а не на потреби роботодавців. Досліджуючи питання забезпечення конкурентоспроможності освіти в якості інноваційного підходу пропонує проектне навчання на основі інтегративних дисциплін та практичні поради щодо напрямків його реалізації [7].

Серед останніх публікацій, присвячених формуванню конкурентоспроможності ЗВО, варто відзначити працю Наволокіної А. С. [8], в якій визначено чинники впливу зовнішнього і внутрішнього середовища та запропоновано заходи з формування конкурентоспроможності ЗВО. Зокрема, розглянуто такі чинники: демографічна ситуація, вартість навчання, інфляційні процеси, темпи зростання ринку, престиж ЗВО, якість освіти, науково-педагогічний склад, працевлаштування випускників та інші. У праці Яловеги Л. В. і Леги О. В. [9] зовнішні і внутрішні чинники у взаємодії з ринком праці об'єднані у такі: зовнішні чинники (політичне середовище, економічне середовище, соціальне середовище, інформаційно-технологічне середовище); внутрішні чинники (організаційні чинники, формування професорсько-викладацького складу ЗВО, чинники оцінки результатів діяльності ЗВО за різними напрямками, наявність довгострокових та ефективних зв'язків з роботодавцями).

В результаті аналізу літературних джерел, що місять дослідження з даної тематики є публікації, що присвячені окремим чинникам конкурентоспроможності: іміджу ЗВО [10], практичній підготовці [11], ІК-компетентності для НПП [12], неформальної освіти [13] та інші. Всі вони місять обґрунтування впливу на конкурентоспроможність ЗВО.

В дослідженнях іноземних вчених [14] визначаються чинники, що впливають на конкурентоспроможність ЗВО в умовах глобалізації: внутрішні

чинники, що формуються внутрішнім середовищем навчального закладу; і зовнішні чинники, що формуються зовнішнім мікросередовищем та макросередовищем. Все частіше з'являються праці, присвячені поняттю академічного підприємництва або підприємницького університету [15]. Результати досліджень [16] свідчать про сильну кореляцію між вищою освітою з одного боку і конкурентоспроможністю економіки та сталого розвитку з іншого. Аграрні ЗВО характеризуються певними специфічними рисами та потребують дослідження їх функціонування на ринку послуг вищої освіти.

Метою дослідження є визначення чинників зовнішнього середовища, що впливають на розвиток аграрних ЗВО, оцінка їх впливу на функціонування аграрних закладів вищої освіти та формування специфічних рис аграрних ЗВО на ринку освітніх послуг вищої освіти.

Методика досліджень базуються на загальнонаукових методах дослідження – теоретичних методах системного аналізу і узагальнення, емпіричних методах дослідження і порівняння, загально-логічних методах і прийомах.

Результати досліджень. При аналізі зовнішнього середовища, в рамках якого функціонують університети, виділяється велика кількість чинників, які впливають на можливості їх розвитку, що вимагає їх групування за ознаками сфер їх прояву. Важлива роль відводиться таким сферам як економічна, політико-правова, соціально-культурна, техніко-технологічна, міжнародна, демографічна, екологічна, які визначають можливості та загрози для ЗВО.

Чинники політико-правового середовища впливають на розвиток університетів у напрямі унормування функціонування освітніх організацій, оскільки взаємодія між споживачами послуг та ЗВО здійснюється під впливом правових норм. Важливими є акти та норми, що регулюють податкові та фінансові відносини ЗВО, без знання яких неможливо ефективно вести діяльність та успішно функціонувати. Необхідно забезпечити додержання санітарно-епідеміологічних вимог, пожежної безпеки, охорони праці.

В останні роки законодавство, що регулює освітню та наукову діяльність, перебуває під змінами. До таких змін варто віднести: зміни у проведенні зовнішнього незалежного оцінювання і правилах прийому до ЗВО; зміни порядку підготовки доктора філософії, доктора наук; процедури акредитації освітніх програм та інші. Крім того, аграрні ЗВО повинні враховувати норми та вимоги, що регламентують використання сільськогосподарських тварин в освітньому процесі, наукових дослідження із додержанням вимог гуманного поводження, стандартизації та сертифікації обладнання та наукових підрозділів тощо. Зазначимо, що для аграрних університетів в усіх видах своєї діяльності важливо також враховувати існуючі акти щодо регулювання сільськогосподарського виробництва, державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, екологічних та інших вимог до продукції та виробничої діяльності.

Наступною важливою групою чинників зовнішнього середовища функціонування аграрних ЗВО є економічні, що впливають на менеджмент ЗВО

та включають такі чинники: макроекономічний стан країни; динаміка торговельного платіжного балансу; економічні показники розвитку аграрного сектору економіки; конкуренція на ринку освітніх, науково-дослідних, консультативних послуг; вартість послуг та структура затрат; кредитно-грошова політика, рівень інфляції; економія від масштабу виробництва, а також вплив інших груп стейкхолдерів. Дані чинники економічного середовища повинні перебувати під постійним контролем ЗВО з точки зору їх впливу на його стратегічні цілі.

Зупинимося на питанні визначення вартості послуг ЗВО, яка визначається структурою затрат, що перебувають під впливом чинників:

– фаза життєвого циклу освітньої послуги – спочатку ЗВО інвестують фінансові ресурси в розвиток освітніх програм, в нове обладнання та підготовку персоналу, канали просування (на більш пізніх стадіях обсяг інвестицій скорочується);

– затрати на розвиток матеріально-технічного забезпечення – крупні інвестиції спрямовуються на створення виробничих потужностей, покращують матеріально-технічну базу ЗВО і забезпечують її відповідність ліцензійними та акредитаційним вимогам, а також підвищують постійні витрати, посилюючи чутливість до коливань попиту.

Основним нормативним документом, що регламентує порядок розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта, є Методика, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2013 № 346 [17]. Науковці Ловінська Л. Г. та Парасій-Вергуненко І. М. у своїй праці [18] наголошують, що даний порядок розрахунку вартості освітніх послуг потребує удосконалення, через складність визначення прямих та непрямих витрати у розрізі окремих освітніх програм. Розрахунок ускладнюється також через відсутність низки нормативних баз. Вважаємо, що систематичний аналіз чинників, що формують структуру затрат на послуги та доходи освітньої організації, дозволяє виділити можливі загрози, а також встановити стратегічні пріоритети.

На конкурентоспроможність послуг ЗВО безпосередньо впливає курс національної валюти, якщо здійснюється підготовка іноземних студентів, експортуються результати науково-дослідної та інноваційної діяльності, а також якщо ЗВО купують лабораторне обладнання та технології, сільськогосподарську техніку, посівний матеріал, племінні тварини, генетичні ресурси, гербіциди, пестициди та інші матеріальні ресурси за кордоном. Для університетів вигідним є високий курс національної валюти, оскільки виручка від продажу науково місткої продукції та освітніх послуг зростає, розширюються можливості для придбання іноземного обладнання та технологій.

Рівень інфляції також є важливим фактором, який формує певні ризики для освітніх організацій, який проявляється у зниженні економічного зростання та ефективності діяльності, що зумовлює дорожчання процесу надання послуг. У зв'язку із цим в умовах підвищених темпів інфляції відбувається уповільнення

процесу придбання нового інноваційного обладнання та устаткування, внаслідок чого не відбувається оновлення матеріально-технічної бази.

Спостерігається посилення впливу чинників міжнародного середовища внаслідок дії процесів глобалізації й інтернаціоналізації та зростання міжнародної кооперації у всіх сферах економіки, у т.ч. системі вищої освіти. Існують різні думки, досить часто суперечливі щодо глобалізації, оскільки вона зумовлює прояв як позитивних, так і негативних аспектів. У цих умовах система освіти вимушена пристосовуватися до основних проявів цього явища. Насамперед це проявляється у спрощенні взаємодії освітніх організацій, лібералізації ринків та прискоренні економічного розвитку, поширенні певних стандартів системи знань. Під впливом цих тенденцій розвиток вищої освіти вступив у нову якісну фазу міжнародної інтеграції.

Крім того, на фоні глобалізації розвивається взаємозв'язок ЗВО, які набувають рис комерційного підприємства. Викладання стає освітньою послугою, змінюються пріоритети, що передбачають не лише створення, зберігання та передачу цінностей, але й сприяння розвитку інноваційної економіки і підвищенню рівня та якості життя [19].

До чинників цієї групи можна також віднести пандемію COVID-19, який на протязі двох останніх років спричинив істотний вплив на розвиток ЗВО. На сьогодні систему вищої освіти можна назвати однією з тих, що стала найбільш підготовлених до переведення більшості своїх процесів в онлайн. До негативних факторів впливу COVID-19 відноситься уповільнення процесів інтернаціоналізації у питаннях організації логістики та забезпечення освітнього процесу для іноземних студентів, зупинка програм академічного обміну.

Пошук зарубіжних студентів більшість університетів здійснює завдяки віртуальній мобільності [20] із використанням онлайн платформ: Collaborative Online International Learning (COIL) [21], Global Education Monitoring (GEM) Report 2020 [22]. Сьогодні доходи аграрних ЗВО у вигляді плати за навчання іноземних студентів стали важливим джерелом формування бюджету. Так, на початок 2019–2020 н. р. їх контингент становив 1189 осіб, у тому числі 932 особи денної форми навчання. Здобувають освіту громадяни із 58 країн світу, найбільше студентів навчається із Таджикистану – 353 особи, Марокко – 110 осіб, Азербайджану – 100 осіб, Китаю – 79 осіб, Йорданії – 57 осіб, Камеруну – 54 особи [23].

При переході ЗВО на онлайн навчання відбулося посилення співпраці у середовищі національних і зарубіжних ЗВО, з національними органами управління освітою, освітніми платформами та міжнародними організаціями щодо методичної підтримки з використання цифрових інструментів у навчальному процесі, надання доступу до безкоштовних курсів, пропонуються різні програми підвищення кваліфікації у режим онлайн та ін. Виходячи на міжнародний ринок університети підпадають під норми міжнародного регулювання та свої дії адаптують відповідно до цих норм, які діють в конкретній країні. Очевидно, що важливість міжнародних чинників у розвитку

вітчизняних ЗВО вимагає від них розробки нових концепцій та конкурентних стратегій функціонування.

Значний вплив на сталий розвиток аграрних ЗВО мають соціально-культурні та демографічні чинники, оскільки їх діяльність базується на наданні освітніх послуг, то диференціація населення за віковими категоріями є дуже актуальною інформацією при розробці конкурентних стратегій. Демографічна ситуація в частині зменшення обсягів випускників загальноосвітніх закладів освіти (329 тис. осіб у 2018 р. – демографічне дно) суттєво вплинуло на динаміку контингенту студентів закладів вищої освіти України, в тому числі і аграрних ЗВО [23].

За даними Держстату останній раз приріст населення спостерігався в Україні у 1990 р., з тих пір він тільки зменшується. Найгірша народжуваність за останні 30 років була зафіксована в 2020 р. – 293 457 немовлят, у 2021 р. ця негативна тенденція була збережена і посилена [24]. Дана ситуація зумовлює посилення конкуренції між ЗВО та стимулює розвиток таких напрямів підготовки, які є найбільш затребуваними на ринку освітніх послуг.

Для аграрних закладів вищої освіти важливо враховувати такий чинник як чисельність та структуру сільського населення, оскільки саме він формує значну кількість контингенту студентів. Аналіз результатів ЗНО свідчить, що рівень знань випускників сільських шкіл значно нижчий від рівня знань випускників міських шкіл, особливо з фізики та математики [23]. Нижчий рівень якості освіти в сільських школах порівняно з міськими знижує конкурентоспроможність сільської молоді під час вступу до ЗВО, а відсутність мотивації міської молоді для роботи і проживання в селі призводить до зниження рівня кадрового забезпечення агропромислового сектору економіки та інфраструктури сільських територій.

Діяльність аграрних ЗВО залежить також від інших чинників, таких як, способи залучення населення до одержання фахової освіти, в т.ч. за програмами перепідготовки та підвищення кваліфікації, а також роль університетів у реалізації принципів сталого розвитку в регіоні, сільських територіях. Вона проявляється залежно від тих груп населення, які пов'язані із діяльністю університету прямо або побічно, або проживають у регіоні його розміщення. Необхідно приймати до уваги культурне середовище, яке формує життєві цінності, традиції, національні звичаї та релігії, що формує стандарти поведінки. Для ЗВО доцільно прописати ці цінності, їх дотримуватися та культивувати на рівні міжособистісних контактів, стилю та методів менеджменту.

Вплив чинників науково-технічного блоку на ЗВО є всебічним, він поширюється не лише на освітню, науково-дослідну, інноваційну, але й на соціальну сфери, зміну поведінки потенційних споживачів. З метою забезпечення конкурентоспроможності ЗВО необхідно знати про інноваційні розробки і в середовищі спеціалізації, для якого ведеться підготовка фахівців, враховувати їх динамічність. Хоча прийнято вважати певну консервативність сільського господарства до інновацій, однак в умовах цифровізації, роботизації

технологічних процесів, розробок генної інженерії, біотехнології, виробництва енергії із альтернативних джерел енергії та ін., воно активно їх використовує.

Одними із складових елементів конкурентного потенціалу є якісний рівень науково-педагогічного персоналу (НПП) аграрних університетів. Підготовку в аграрних ЗВО здійснюють 6439 штатних НПП, із яких 5150 (80 %) докторів філософії та докторів наук, 682 (10,6 %) професорів, 3154 (49,0 %) доцентів, 37 (0,6 %) старших дослідників [23]. Порівняно із 1995–1996 н.р. на 100 студентів контингенту кількість докторів наук збільшилося з 1,0 осіб до 1,3 осіб у 2019–2020 н. р., а кількість докторів філософії відповідно із 6,2 до 6,7 осіб. Подібну тенденцію покращення якісного складу НПП спостерігаємо щодо присвоєних вчених звань. Так, на 100 студентів контингенту кількість професорів за період аналізу збільшилася з – 1,0 осіб до 1,1 осіб, а кількість доцентів зменшилась з 5,0 осіб до 4,9 осіб.

Сильними сторонами аграрних університетів в контексті науково-інноваційної діяльності можна визначити: наближеність до споживачів та агробізнесу (виробництво с.-г. продукції та її переробка здійснюється в кожному регіоні країни, їх стратегічний розвиток реалізується органами влади та управління у взаємозв'язку з науково-освітнім середовищем, що позитивного впливає на кадровий потенціал галузі); посилюється роль аграрних ЗВО у формуванні стратегічних програм сталого розвитку сільських територій; набуто досвід, який може бути використаними при модернізації інфраструктури аграрних університетів (формування і розвиток інноваційних освітньо-науково-виробничих структур, аграрних технологічних парків, науково-освітньо-виробничих кластерів, ресурсних центрів, демонстраційних площадок нової техніки і технологій).

Природно-екологічні чинники мають значний вплив на забезпечення конкурентоспроможності аграрних ЗВО. Фактори цієї групи необхідно враховувати як в освітній діяльності, в науково-дослідній та інноваційній, а також виробничій, що забезпечить оперативне реагування на запити ринку в цій області та реалізацію принципів сталого розвитку. При цьому фахівці аграрного профілю повинні знати проблеми екологічного та соціального характеру, своєчасно розробляти заходи щодо захисту довкілля, запровадження нових способів використання вторинної та переробленої сировини та інше. Важливе місце у вирішенні питань сталого розвитку відводиться аграрним ЗВО, які виконують наукові дослідження та здійснюють підготовку та перепідготовку фахівців в області раціонального природокористування.

Необхідно зазначити, що аграрні університети характеризуються певними специфічними рисами, які відрізняють їх від системи підготовки фахівців вищої кваліфікації в інших сферах:

1. Структура аграрних ЗВО відрізняється від структури класичних університетів (до їх складу входять навчально-дослідно-виробничі господарств, ветеринарні клініки, віварії для утримання тварин та інші специфічні підрозділи, що беруть участь в навчальному процесі).

2. Кафедри аграрних університетів мають свої філіали, які розміщено безпосередньо в умовах виробництва (основним інструментом практичної підготовки здобувачів виступають сільськогосподарські підприємства, переробні та інші).

3. Освітньо-дослідницька база аграрних університетів має специфічний характер (включає в себе живі організми, що вимагає наявності спеціальної інфраструктури та додаткових затрат праці по її обслуговуванню).

4. Навчання сільськогосподарським напрямом підготовки вимагає додержання принципів наочності, виготовлення натуральних наочних зразків, утримання їх у відповідному стані, що забезпечує неперервність та якість освітнього процесу.

5. Існує необхідність в утриманні анатомічних музеїв, що збільшує трудомісткість навчального процесу та потребує утримання додаткового штату допоміжних працівників.

6. Реалізація послуг аграрних університетів можлива в рамках індивідуального підходу до навчання або навчання в малих групах (не можна підготувати майбутнього ветеринара і навчити його оперувати тварин в групі із чисельністю в 25 чоловік).

7. Спрямованість на формування практико-орієнтованих навичок (ці заходи мають структурно відповідати специфіці функціонування аграрного сектора, що в т.ч. означає активне включення у цей процес представників агробізнесу).

Висновки. Отже, глобалізація суттєво змінює систему освіти, яка набуває ознак масовості та неперервності. На сьогодні ЗВО повинні забезпечити економіку фахівцями, які готові сприймати та розвивати новітні технології, навчатися упродовж життя. Відбулося зміщення від технічних навичок до інтелектуальних, орієнтація навчання на розвиток особистості, формування лідерських якостей, здатності самонавчання і саморозвитку, креативних здібностей. Можна зробити висновок, що зазначені тенденції є передумовами та умовами трансформації аграрної освіти, а досягнення конкурентних переваг можливо забезпечити на основі гнучкості і здатності до змін, їх сприйняття у зовнішньому середовищі, раціональному використанні всіх ресурсів.

Аграрні ЗВО функціонують в умовах нестійкого зовнішнього середовища, що зумовлює необхідність розробки дієвих заходів трансформації та модернізації, що сприяють реалізації наступних цілей: формування вищої школи як самостійної галузі економіки знань; участь у розвитку науково-містких галузей економіки знань; інтеграція вищої аграрної науки та освіти; узгодженість напрямів наукових досліджень з інноваційними процесами в аграрній економіці.

Визначено групи чинників зовнішнього середовища та їх вплив, який необхідно враховувати для забезпечення розвитку аграрних ЗВО:

– чинники політико-правового середовища (необхідно враховувати у своїй діяльності та гнучко пристосуватися до них, оскільки це формує порядок їх функціонування);

– економічні чинники (регламентуються відповідними нормативними документами, залежать від показників макроекономічного розвитку країни, галузей, регіонів і регуляторів основних економічних індикаторів; для ЗВО важливо їх враховувати в своїй діяльності та необхідно розробляти комплекс заходів щодо забезпечення конкурентоспроможності в умовах, що склалися);

– чинники міжнародного середовища (спостерігається посилення їх впливу внаслідок дії процесів глобалізації та інтернаціоналізації);

– соціально-культурні та демографічні чинники (є значна кількість чинників, які забезпечують конкурентоспроможність ЗВО та їх стабільний розвиток);

– чинники науково-технічного блоку (всесторонній вплив на освітню, науково-дослідну, інноваційну, соціальну сфери; залежність від якісного рівня НПП; наближеність до споживачів, агробізнесу; посилюється роль у формуванні стратегічних програм сталого розвитку сільських територій);

– природно-екологічні чинники (значний вплив на забезпечення конкурентоспроможності аграрних ЗВО, важливе місце у вирішенні питань сталого розвитку, актуальними є наукові дослідження в області раціонального природокористування).

Сформовано специфічні риси (відмінності) аграрних ЗВО: структура відрізняється від структури класичних ЗВО; філіали кафедр розміщені безпосередньо в умовах виробництва; специфіка освітньо-дослідної бази; навчальний процес вимагає дотримання принципів наочності з виготовленням натуральних зразків; необхідність анатомічних музеїв; реалізація послуг можлива в рамках індивідуального підходу; спрямованість на практико-орієнтовані навички.

Важлива роль у забезпеченні конкурентоспроможності університетів відводиться складовим його внутрішнього середовища, що формують їх конкурентний потенціал.

Література:

1. Експрес-випуск. Державна служба статистики України. 11.03.2022. 17 с. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2022/03/25.pdf>.

2. Павлиш О. Мінагро: Україна годує 400 мільйонів людей у світі, у планах – нагодувати мільярд. *Економічна правда*. 2022. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/9/682239>.

3. Country ranking 2021. Rankings and trends. Global Food Security Index. URL: <https://foodsecurityindex.eiu.com/index>.

4. Vasylenko. O. Analytics of competitiveness management of Ukrainian agrarian higher education institutions. «Challenges and changes under the shadow of COVID-19" 7th VUA YOUTH scientific session»: conference Proceedings. Hungary, 2020. P. 304–311.

5. Zagirniak D., Kratt O., Zagirniak M. Rationalization of the choice of professional education in the context of the needs of business environment. *Науковий вісник НГУ*. 2020. № 4/2020. С. 158–163.

6. Zagirniak D. Educational pragmatism divergence in the context of professional qualification conformity. *Науковий вісник Полісся*. Чернігів: ЧНТУ, 2017. № 3 (11). Ч. 2. С. 18–28.

7. Zagirniak D., Shalimova N., Akmalidina O., Stezhko Y., Perevozniuk V. Providing the Competitiveness of Education due to the Formation of Professional Competence via the Project-Based Learning Technology. *Proceedings of the 2021 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES)*. Kremenchuk, 2021.

8. Наволокіна А. С. Заходи щодо формування конкурентоспроможності закладу вищої освіти. «*Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України*»: матер. III міжнар. наук.-практ. конф. (14 квітня). Кропивницький, 2020. С. 23–26.

9. Яловега Л. В., Лега О. В. Чинники взаємодії вищої освіти з ринком праці. Полтава: РВВ ПДАА, 2017.

10. Долгальова О., Бутко К. Формування іміджу ЗВО як фактор конкурентоспроможності та шляхи його удосконалення (на прикладі Донбаської національної академії будівництва і архітектури). *Галицький економічний вісник*. 2021. № 6 (73). С. 55–63.

11. Шалений В. А., Соколовська О. Г., Валевська Л. О. Шляхи покращення практичної підготовки як чинник підвищення конкурентоспроможності випускників ОНАХТ на ринку праці. «*Забезпечення якості вищої освіти: підвищення ефективності використання інформаційних технологій у здійсненні освітнього процесу*»: матер. III Всеукраїнської наук.-метод. конф. Одеса, 2021. С. 436–438.

12. Бубенець І. Г., Артеменко В. С., Кухарьонко О. К., Коновалова Т. В. ІК-компетентність як чинник конкурентоспроможності персоналу. *Менеджмент і маркетинг*. 2019. № 1. С. 148–158.

13. Коваленко М. О. Визнання результатів неформальної освіти як чинник людського розвитку. «*Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України*»: матер. III міжнар. наук.-практ. конф. Кропивницький, 2020. С. 20–23.

14. Supe L., Zeps A., Jurgelane I., Ribickis L. Factors affecting the competitiveness of a higher education institution: systematic literature overview. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/330426023_Factors_affecting_the_competitiveness_of_a_higher_education_institution_systematic_literature_overview.

15. Minola T., Donina D., Meoli M. Students climbing the entrepreneurial ladder: Does university internationalization pay off? *Small Business Economics*. 2016. № 3. P. 565–587.

16. Krstic M., Filipe J. A., Chavaglia J. Higher Education as a Determinant of the Competitiveness and Sustainable Development of an economy. *Sustainability*. 2020. № 12 (6607). P. 22.

17. Методика розрахунку орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2013 № 346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-2013-%D0%BF#Text>.

18. Ловінська Л. Г. Парасій-Вергуненко І. М. Вартість освітніх послуг як базовий показник розподілу бюджетного фінансування між закладами вищої освіти. *Наукові праці НДФІ*. 2018. № 3 (84). С. 18–36.

19. Ульянова Л., Чайка Ю. Інноваційні аспекти сталого розвитку економіки України. *Економічний аналіз*. 2021. Т. 31. № 1. С. 218–226.

20. 7 tips for implementing virtual mobility. European Association for International Education. Режим доступу: <https://www.eaie.org/blog/7-tips-implementing-virtual-mobility.html>.

21. Collaborative On line International Learning. Suny COIL. Режим доступу: <https://coil.suny.edu/>.

22. Global Education Monitoring (GEM) Report 2020. UNESCO Building peace in the minds of men and women. Режим доступу: <https://en.unesco.org/news/global-education-monitoring-gem-report-2020>.

23. Статистично-аналітичні дослідження діяльності аграрних закладів освіти за 2019 рік (у таблицях, графіках, діаграмах). Київ. 2020. 48 с.

24. Народжуваність в Україні продовжує падати і готується поставити новий антирекорд останніх 30-ти років. 2021. Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/depoulation-2021>

References:

1. Express issue. State Statistics Service of Ukraine. 11.03.2022. 17 с. Available at <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2022/03/25.pdf> (in Ukrainian).

2. Pavlysh, O. (2022) .Ministry of Agriculture: Ukraine feeds 400 million people in the world, plans to feed a billion. *Economic truth*. 2022. Available at <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/9/682239/> (in Ukrainian).

3. Country ranking 2021. Rankings and trends. Global Food Security Index. Available at <https://foodsecurityindex.eiu.com/index>.

4. Vasylenko, O. (2020). Analytics of competitiveness management of Ukrainian agrarian higher education institutions. Conference Proceedings of the «Challenges and changes under the shadow of COVID-19" 7th Vva Younth scientific session» Hungary, 2020. P. 304–311.

5. Zagirniak, D., Kratt, O., Zagirniak, M. (2020). Rationalization of the choice of professional education in the context of the needs of business environment. *Scientific Bulletin NHU*, 2020, no. 4/2020, pp. 158–163.

6. Zagirniak, D. (2017). Educational pragmatism divergence in the context of professional qualification conformity. *Scientific Bulletin Polissia*, 2017, no. 3(11), pp. 18–28.

7. Zagirniak, D., Shalimova, N., Akmalidina, O., Stezhko, Y., Perevozniuk, V. (2021). Providing the Competitiveness of Education due to the Formation of Professional Competence via the Project-Based Learning Technology. Proceedings of the 2021 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES). Kremenchuk, 2021.

8. Navolokina, A. S. (2020). Measures to build the competitiveness of higher education institutions. Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference "*Competitive Model of Innovative Development of Ukraine's Economy*". Kropyvnytskyi, 2020. P. 23–26. (in Ukrainian).

9. Yaloveha, L. V., Leha, O. V. (2017). Factors of interaction of higher education with the labor market. Poltava: RVV PDAA. (in Ukrainian).

10. Dolhalova, O., Butko, K. (2021). Formation of the image of the Free Economic Zone as a factor of competitiveness and ways to improve it (on the example of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture). *Galician Economic Bulletin*, 2021, no. 6(73), pp. 55–63. (in Ukrainian).

11. Shalenyi, V. A., Sokolovska, O. H., Valevska, L. O. (2021). Ways to improve practical training as a factor in increasing the competitiveness of ONAHT graduates in the labor market. Materials of III All-Ukrainian scientific method. conf. "Ensuring the quality of higher education: improving the efficiency of information technology in the educational process". Odesa, 2021. Pp. 436–438. (in Ukrainian).
12. Bubenets, I. H., Artemenko, V. S., Kukharonok, O. K., Konovalova, T. V. (2019). IK-competence as a factor in staff competitiveness. *Management and marketing*, 2019, pp. 148–158 (in Ukrainian).
13. Kovalenko, M. O. (2020). Recognition of the results of non-formal education as a factor of human development. Mater. of III International scientific-practical conf. "Competitive model of innovative development of Ukraine's economy". Kropyvnytskyi, 2020. Pp. 20–23. (in Ukrainian).
14. Supe, L., Zeps, A., Jurgelane, I., Ribickis, L. (2018). Factors affecting the competitiveness of a higher education institution: systematic literature overview. Available at https://www.researchgate.net/publication/330426023_Factors_affecting_the_competitiveness_of_a_higher_education_institution_systematic_literature_overview
15. Minola, T., Donina, D., Meoli, M. (2016). Students climbing the entrepreneurial ladder: Does university internationalization pay off? *Small Business Economics*, 2016, no. 3, pp. 565–587.
16. Krstic, M., Filipe, J. A., Chavaglia, J. (2020). Higher Education as a Determinant of the Competitiveness and Sustainable Development of an economy. *Sustainability*, 2020, no. 12(6607), pp. 22.
17. Method of calculating the approximate average cost of training of one skilled worker, specialist, graduate student, doctoral student (2013). Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-2013-%D0%BF#Text>. (in Ukrainian).
18. Lovinska, L. H. Parasii-Verhunencko, I. M. (2018). The cost of educational services as a basic indicator of the distribution of budget funding between higher education institutions. *Scientific edits of PIT*, 2018, no. 3 (84), pp. 18–36. (in Ukrainian).
19. Ulianova, L., Chaika, Yu. (2021). Innovative aspects of sustainable development of Ukraine's economy. *Economic analysis*, 2021, vol, pp. 218–226. (in Ukrainian).
20. 7 tips for implementing virtual mobility. European Association for International Education. Available at <https://www.eaie.org/blog/7-tips-implementing-virtual-mobility.html>.
21. Collaborative On line International Learning. Suny COIL. Available at <https://coil.suny.edu/>.
22. Global Education Monitoring (GEM) Report 2020. UNESCO Building peace in the minds of men and women. Available at <https://en.unesco.org/news/global-education-monitoring-gem-report-2020>.
23. Statistical and analytical studies of agricultural educational institutions in 2019 (in tables, graphs, charts), Kyiv. 2020. 48 p. Available at <https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2020/09/zbirnyk-2019.pdf> (in Ukrainian).
24. The birth rate in Ukraine continues to fall and is preparing to set a new anti-record for the last 30 years. 2021. Available at <https://opendatabot.ua/analytics/depopulation-2021> (in Ukrainian).

Annotation

Vasilenko E. I.

Characteristics of the functioning of higher agricultural educational institutions in the market of educational services

The article examines the functioning of higher agricultural educational institutions in the market of educational services, identifies groups of environmental factors: political and legal environment, economic, international environment, socio-cultural, demographic, scientific and technical unit, natural and environmental; and their impact, which must be taken into account to ensure the development of agricultural universities. It is substantiated that the factors of the economic environment should be under the constant control of the higher education institution in terms of their impact on its strategic goals.

The changes in globalization processes taking place in the ways and forms of cognition, which in combination with the processes of systemic transformation lead to a change in the place of higher education in the country's economy and the world economy, are analyzed. The preconditions for the development of new approaches to managing the development of a modern system of higher agricultural education in the direction of increasing competitiveness are considered.

Components of competitive potential, strengths of higher agricultural educational institutions in the context of scientific and innovative activities and their specific features manifested in its structure, branches, educational and scientific base, educational process, the presence of anatomical museums, etc. It is substantiated that the implementation of quality educational services is possible within the framework of an individual approach and focus on practice-oriented skills.

Specific features (differences) of agrarian free economic zones are formed: the structure differs from the structure of classical free economic zones; branches of departments are located directly in the conditions of production; specifics of the educational and research base; the educational process requires compliance with the principles of clarity with the manufacture of natural samples; the need for anatomical museums; implementation of services is possible within the individual approach; focus on practice-oriented skills.

Key words: *higher agricultural educational institution, competitiveness, environmental factors, competitive potential, market of educational services, sustainable development.*